

Aldrig løses du af viljen til at lære at forandre dig

I fremtiden vil de fleste blive 100 år. Der bliver tale om historisk lange og foranderlige liv med nye livsfaser og flere overgange. Og det vil skabe historisk stor efterspørgsel på pædagogisk ekspertise i at drage omsorg for vores livslange vilje til at lære. Til lykke til DPU's dimittender med at leve i pædagogikkens århundrede.

Af Claus Holm, Leder af DPU, Aarhus Universitet

Kære dimittender, kære familier og venner,

Det er mig en stor glæde at lykønske jer og det danske samfund med, at I står her i dag med en kandidatgrad fra DPU, Aarhus Universitet.

Mange af jer befinder jer i overgangen fra studie til arbejdsliv. Jeres studier har gjort jer rigere på viden, færdigheder og kompetencer, som sætter jer i stand til at udøve professionel dømmekraft i det pædagogiske arbejde, I kommer til at være en del af.

I har forandret jer ved at studere her på DPU. Det har I fået eksamenspapir på. Et papir, som fortæller, at I har studeret jer op til et andet niveau – til at bedrive pædagogik og uddannelse på akademisk niveau.

Jeg har igennem årene hørt adskillige dimittender udtrykke det meget fint ved at sige, at 'vi synes, vi er blevet mere reflekterede', når det gælder de områder, I hver især har specialiseret jer i. Og på tværs af disse

specialer skal I nu ud at hjælpe andre – børn, unge og voksne – med at klare sig i en verden og i liv, der er historisk lange og mere omskiftelige end før. Og jeg er overbevist om, at lige netop kandidater i pædagogik og uddannelse bliver afgørende for at gøre det danske samfund rigere, mere lærende og i stand til at omstille sig.

100 års -livet – langt og omskifteligt

I bogen “The 100 year life. Living and Working in an Age of Longevity” skrevet af økonomen Andrew Scott og psykologen Lynda Gratton fra 2016 udlægger de to forfattere betydningen af, at vi i den vestlige verden lever længere og har mere omskiftelige liv end tidligere generationer.

Det betyder, at en nyfødt i dag i gennemsnit har over 50 procents chance for at blive mere end 105 år. Og barnet vil i dette lange liv opleve flere forandringer i sit privatliv, arbejdsliv, uddannelsesliv, etc. end tidligere generationer. Det kalder på en restrukturering af livstiden. Fra en trefaset livsmodel med 30 års uddannelse, 30 års arbejde og 30 års otium, til en model med flere faser, flere overgange og flere skift. Dermed bliver pædagogik og uddannelse centrale for at sætte mennesker i stand til at håndtere flere livsforandringer end nogensinde før.

Jeg skal nok komme tilbage til livsfaserne, men først vil jeg gerne sige lidt om livet som et foranderligt liv.

Du må ændre dit liv!

Og til at hjælpe mig med det, har jeg først valgt den tyske filosof Peter Sloterdijk. I bogen "You must change your life" – eller på dansk "Du må ændre dit liv" – fra 2009 forklarer Sloterdijk os, at det moralske imperativ for et moderne menneske er, at det må finde sig i forandringer af sit liv. Oversat til pædagogisk sprog kan man sige: 'du må lære at forandre dit liv'. Og at lære sker ved at øve sig: Hvis det 19. århundrede kan begribes som industrialiseringens århundrede, så blev det 20. århundrede refleksivitetens. Men i det 21. århundrede er fokus på at øve sig – at opøve, at genopøve, osv. Ikke fordi øvelse gør mester, men fordi gentagen – og genoptagen – øvelse bliver nødvendig for at mestre et liv præget af forandringer.

Man har altså ikke alene brug for at lære at forandre sig selv gennem livet. Det er også disse lære- og øvelsesprocesser i sig selv, der er afgørende.

Aldrig løses du af viljen til at lære

Den nyligt afdøde, tidligere rektor for DPU professor Lars-Henrik Schmidt udtrykte allerede for et par årtier siden, at det 21. århundrede ville blive pædagogikkens århundrede, men, tilføjede han, ikke nødvendigvis pædagogerens århundrede.

Hvad han præcist mente, overlod han til os at spekulere over. Mit bud er, at behovet for og forventninger til om pædagogisk ekspertise har bredt sig over hele livsforløbet og til alle livets sfærer. Pædagogerne som stand har mistet monopol på pædagogisk viden samtidig med, at det pædagogiske perspektiv er blevet dominerende, så snart sagt enhver virksomhed er

optaget af motivations-, uddannelses- og læreprocesser.

'Aldrig løses mand af lære'. Det var engang et smukt slogan, som den tidligere Danmarks Lærerhøjskole benyttede. Et mere tidssvarende – og mindre kønnet – slogan kunne være 'Aldrig løses du af lysten til at lære'. For til trods for statsminister Mette Frederiksens aktuelle kritik af lysten som drivkraft for arbejdslivet, så har vi opdraget flere generationer i netop lystens tegn. I folkeskolens formålsparagraf står der for eksempel, at skolen skal skabe lyst til at lære mere.

Det er ikke nemt at indfri, hverken i folkeskolen eller for den sags skyld i andre former menneskeligt liv end skole- og uddannelsesliv. For mange forlader uddannelsessystemet uden motivation for at lære mere. Også derfor er en de største opgaver for jer og for pædagogikken, hvordan man drager omsorg for lysten til at lære, til at lære nyt og til at lære igen.

Uanset om vi taler om lyst, behov, begær eller magt, så er det spørgsmålet om, hvordan vi bedst drager omsorg for en vilje til at lære gennem livet og for livet. Peter Sloterdijk peger på, at vi er 'lænket' til at lære. Nogle gange kalder vi denne lænke for livslang læring. Det tror jeg er et rammende udtryk, der fortæller, at der bliver brug for jer som kandidater i pædagogik til at vejlede os i at føre et lærende liv. Hvis ikke altid i trivsel, så et tålsomt og måske bedst af alt dueligt lærende liv.

De fire livsfaser

Lad mig fortælle lidt mere om, hvad livet i pædagogikkens århundrede kommer til at handle om. Mit yndlingseksempel stammer fra de to britiske

forskere Tom Schuller og David Watson, der i bogen "Læring gennem livet. En undersøgelse af livslang lærings fremtid" fra 2009 deler livet op i fire faser - fra 0 til 25 år, fra 25 til 50 år, fra 50 til 75 år og fra 75 år og til det er slut

Som I nok bemærker, indeholder denne livets "nye grundbog" mindst én ekstra livsfase fra 75 år. Og på tværs af de fire livsfaser beskriver de to forskere, hvordan samfundet bør indrettes til at give nye og bedre betingelser for at skrue og op ned for arbejds-, familie- og det personlige livs intensitet og indhold i de forskellige livsfaser. Hvis ikke man kan det, så bliver ikke mindst arbejdslivet for udmattende og helt ærligt også for kedeligt, når vi lever og arbejder så længe. Omkring 50 år! Så der bliver tale om en mere fleksibel livs-, tids- og karrieremosaik. Med intenst arbejde på nogle – set med nutidens øjne – uvante tidspunkter i livet, men til gengæld også med mulighed for otiumtid eller uddannelsestid i andre, tidligere, faser.

25 er de nye 18

I den første livsfase fra 0 til 25 år bliver det afgørende at få lagt et solidt fundament for et langt og lærende liv. Den tydeligste ændring i denne fase er, at ungdommen bliver længere. Den slutter ikke, når man er 18 år, selv om man formelt set bliver myndig der, men varer reelt til omkring 25-årsalderen.

Udsigten til et langt liv lægger op til et fundamentalt andet perspektiv på uddannelse end det nuværende, hvor unge mennesker presses til at vælge uddannelse meget tidligt. Valgmulighederne er historisk mange, og dermed svære, og mange, for mange, lider under

frygten for ikke at vælge rigtigt – første gang. Derfor bør de unge i sidste del af grundskolen, i ungdomsuddannelserne og i starten af de videregående uddannelser få plads til at eksperimentere med deres uddannelse og livet generelt.

Hvorfor slutter denne fase så i øvrigt ved de 25 år? Tja, faktisk mente management-guruen og ledelsesforskeren Peter F. Drucker, at langt de fleste af os ikke aner, hvilken profession vi vil vælge, før vi er godt og vel på den anden side af de 25 år. Og slet ikke de mest begavede, hævdede han. Men efter de fyldte 25 år bliver de fleste i stand til at svare på tre vanskelige spørgsmål: Hvad er mine styrker? Hvordan performer jeg bedst? Og hvilke værdier har jeg? Når vi kan svare på disse spørgsmål, kan vi bedre afgøre, hvilken profession vi vil arbejde for at blive – og måske også forblive – en del af. Det sidste kan lyde underligt, ja måske lidt usandsynligt, i lyset af, at man lever et længere og mere omskifteligt liv end nogensinde før. Det vender jeg tilbage til lige om lidt.

Rush hour

Men lad mig først fortælle lidt om perioden fra 25 til 50 år.

Den aldersfase kan man kalde for 'rush hour'. I midten eller slutningen af 20'erne stifter mange hjem, får børn, og arbejder solen sort for at få det hele til at hænge sammen. Men heller ikke i denne livsfase forbliver alt ved det gamle. For med afsæt i billedet af en mere differentieret tidsmosaik, kan der være behov for og bør der være mulighed for i et langt liv at skru ned for arbejdsblusset for at tage sig af sine børn. Psykolog og forsker Karen Munk fra Aarhus Universitet har foreslået, at man skal kunne gå på en slags børnepension eller

børneotium, mens børnene er små og lette noget af det pres, som reducerer trivslen blandt mange børnefamilier. Med et arbejdsliv på måske 50 år burde det være muligt med perioder, hvor man kan koncentrere sig mere om familien, og andre perioder, hvor arbejdet eller en ny uddannelse kan spille en større rolle.

50-årige skal tilbage på skolebænken

Starten på den tredje periode og livsfase er omkring de 50 år. Tidligere var det en alder, hvor børnene var ved at være store, hvor jobbet kørte, og hvor det økonomiske overskud måske også var ved at komme på plads. Samtidig kunne man skimte 60-årsalderen og udsigten til efterløn eller pension. Arbejdslivet skulle i princippet bare køres hjem på rutinen, og den tredje alder forberedes.

Sådan er det ikke mere. Når arbejdslivet bliver mindst ti år længere, så bliver opgaven ikke at trappe ned, tværtimod er udfordringen kompetenceudvikling og måske endda karriere- og professionsskift. OECD-undersøgelsen PIACC fra 2012 – populært kaldet PISA for voksne – viste, at man ikke kan klare de sidste 25 år af arbejdslivet på rutinen. Ens kognitive kapacitet er allerede faldende fra 25-30-årsalderen, og faldet accelererer efter 50-årsfødselsdagen. Det er der brug for at gøre noget ved gennem en massiv uddannelsesindsats på dette tidspunkt.

Sagt på anden vis, når man er omkring de 50, er man nærmest per definition kriseram. Og det er ikke alene den hormonelle midtlivskrise, man bliver ramt af. Man står ofte også i både en kedsomhedskrise og en kognitiv krise.

Lær at dø på en ordentlig måde

Vi lever altså i et lærende samfund, hvor vi skal lære at føre et liv, der forandrer sig hyppigere og på andre måder end tidligere. Og det er på den baggrund, at jeg vil ønske jer DPU-dimittender årgang 2021 både stort tillykke – men også på gensyn.

Tillykke, fordi der for jer med ekspertise ud i det pædagogiske og uddannelsesmæssige bliver nok at gøre med at vejlede folk i – af nød og af lyst – at opøve eller genopøve kompetencer i forhold til deres aktuelle livsfase. Men også på gensyn, for inden I bliver 50, forudser jeg, at I tager en tur mere i uddannelsessystemet for at vedligeholde eller nystarte jeres 2., 3. eller 4. karriere.

Og så er der døden, memento mori. Ja, den glemmer jeg naturligvis ikke, og da slet ikke fjerde livsfase, som slutter med døden. Hvad skal der sker her? Ifølge Tom Schuller og David Watson handler den sidste fase om "learning to die well" eller på dansk at »lære at dø på en ordentlig måde«. Det lyder jo ikke videre opmuntrende, men intentionen er nu god nok, nemlig at når vi står over for et 100 år langt og mere omskifteligt liv, bliver vi nødt til at gennemtænke hele uddannelsessystemet fra vugge til krukke.

Jeg synes selv, at dette er et meget passende sted at slutte min dimissionstale til jer. Jeres uddannelse her på DPU, Aarhus Universitet er slut. Det fejrer vi i dag, og jeg glæder mig på jeres og det lærende, danske samfunds vegne over, at det er lykkedes for jer. Så tak

fordi I tog jeres uddannelse her, tak for ordet – endnu en gang til lykke og på gensyn i uddannelsessystemet!